

STUDIA OBSZARÓW WIEJSKICH

2015, tom 37, s. 71–90

<http://dx.doi.org/10.7163/SOW.37.4>

KOMISJA OBSZARÓW WIEJSKICH
POLSKIE TOWARZYSTWO GEOGRAFICZNE
www.ptg.pan.pl

INSTYTUT GEOGRAFII I PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA
POLSKA AKADEMIA NAUK
www.igipz.pan.pl

WYKORZYSTANIE KONCEPCJI „FUNKCJI MIEJSCA” W BADANIACH WIELOFUNKCYJNOŚCI OBSZARÓW WIEJSKICH (PRZYKŁAD GMINY MIEJSKO-WIEJSKIEJ RZGÓW W POWIECIE WSCHODNIO-ŁÓDZKIM)

APPLICATION OF THE SENSE OF PLACE CONCEPT IN THE ANALYSIS OF RURAL MULTIFUNCTIONALITY (CASE STUDY OF RZGÓW MUNICIPALITY, ŁÓDZKI-WSCHODNI DISTRICT)

Andrzej SULIBORSKI

Uniwersytet Łódzki
Katedra Geografii Regionalnej i Społecznej
ul. Kopcińskiego 31, 90-232 Łódź
andsul@geo.uni.lodz.pl

Zarys treści: Artykuł dotyczy obszaru gminy miejsko-wiejskiej Rzgów sąsiadującej od południa z granicami Łodzi. Celem badań było wykorzystanie koncepcji „funkcji miejsca” i jej doprecyzowanie empiryczne w badaniach specyficznego wielofunkcyjnego obszaru wiejskiego, położonego w strefie podmiejskiej dużego miasta. Wprowadzone wnioski odnoszą się zarówno do samego przedmiotu badania (gminy), jak i mają wymiar teoretyczny.

Słowa kluczowe: koncepcja funkcji miejsca, wielofunkcyjność, obszary wiejskie.

Wstęp

Badania funkcjonalne są jednym z klasycznych podejść teoretyczno-metodologicznych w geografii społeczno-gospodarczej. Stosowane są one zarówno w geografii miast, jak i obszarów wiejskich (Komornicki i Śleszyński 2009, Wójcik 2012). Dowodzi tego bogata literatura przedmiotu oraz sformułowane uogólnienia w postaci dwóch teorii: ośrodków centralnych i bazy ekonomicznej. Pierwsza z nich wykorzystywana jest częściej do opisu sieci (systemu) osadniczej i przestrzeni wiejskiej, druga natomiast do wyjaśnienia mechanizmów rozwoju miast i systemu miejskiego. Obie teorie doczekały się licznych weryfikacji empirycznych oraz rozwinięcia o nowe wątki interpretacyjne (np. wykorzystanie teorii ośrodków centralnych w opisie i strukturyzacji systemu usługowego miasta czy teorii bazy ekonomicznej w interpretacji transformacji wiejskich jednostek osadniczych pod wpływem procesów urbanizacji – patrz np. Wójcik 2008, 2010). W polskiej geografii społeczno-ekonomicznej niewiele było jednak prac modernizujących podejście funkcjonalne (patrz

zwłaszcza prace: M. Jerczyńskiego 1973, 1977, W. Maika 1988, A. Suliborskiego 1983, 1994, 2001, 2003, A. Szajnowskiej-Wysockiej 1995). Funkcjonalizm w swojej klasycznej postaci, podobnie jak inne nurty pozytywistyczne, redukuje otaczającą nas przestrzeń realną do prostych zależności funkcjonalnych, które kojarzą funkcjonalność jednoznacznie z dobrym funkcjonowaniem poszczególnych części, co wynika z wyjaśniania teleologicznego. W tej perspektywie znika z pola widzenia szereg ważnych zjawisk, takich jak: położenie i zasoby miejsca, komunikacja, uwarunkowania infrastrukturalne i demograficzne, stosunki społeczne, władza, postrzeganie miejsca i szereg innych (Jałowiecki 1984). Koncepcja „funkcji miejsca” (Suliborski 2001, 2003, 2010) jest tym ujęciem funkcjonalizmu, które pozwala na odejście od redukcji otaczającej nas rzeczywistości.

Artykuł w warstwie teoretyczno-metodologicznej jest przede wszystkim pokazaniem sposobu opisu obszaru (metody), przy wykorzystaniu założeń koncepcji „funkcji miejsca”, ale równocześnie próbą jej częściowej weryfikacji w zakresie przedmiotowym. W warstwie empirycznej odnosi się do konkretnej gminy miejsko-wiejskiej Rzgów, która składa się z miasta Rzgów oraz dwunastu sołectw (Bronisin Dworski, Czyżeminek, Gospodarz, Grodzisko-Konstantyna, Guzew-Babichy, Huta Wiskicka-Tadzin, Kalinko, Kalino, Prawda, Romanów, Stara Gadka oraz Starowa Góra), w obrębie których położonych jest 15 wsi. Badania prowadzone były w trzech ujęciach przestrzennych: lokalnym (obszar gminy), mezoregionalnym (aglomeracja Łódzka) oraz makroregionalnym (Polska). Skupiono się przede wszystkim na skali lokalnej – gminie Rzgów w jej granicach administracyjnych. Jest to obszar dość specyficzny zarówno ze względu na swoje położenie w sąsiedztwie wielkiego miasta, jak i z punktu widzenia jego struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz roli, jaką pełni w aglomeracji łódzkiej i kraju (Jażdżewska 1999, 2007).

Zakres czasowy gromadzenia materiałów i prowadzenia badań dotyczył lat 2011–2012. Badania obejmowały: studia terenowe, w wyniku których zgromadzono adekwatne dla rozwiązania problemów badawczych informacje; analizę materiałów faktograficznych przy pomocy określonych narzędzi badawczych; próbę wyjaśnienia problemu badawczego w postaci interpretacji wyników oraz sformułowanie nowych hipotez badawczych w formie wniosków uogólniających.

Materiały źródłowe zebrano w Urzędzie Statystycznym w Łodzi, w Urzędzie Gminy Rzgów oraz podczas wywiadów swobodnych przeprowadzonych z urzędnikami, a także w drodze badania kwestionariuszowego (miesiące letnie 2011 roku). Głównym celem badań ankietowych było uzyskanie wiedzy na temat funkcji pełnionych przez gminę, wynikających z postrzegania przez mieszkańców jej treści materialnych i społecznych. W ankiecie wzięło udział 200 osób, co stanowi nieco ponad 2% ogółu mieszkańców gminy. Przeprowadzono po 10 wywiadów kwestionariuszowych w każdej wsi (łącznie 150) oraz w mieście Rzgów (50 wywiadów). Wykorzystano również bazę dotyczącą podmiotów gospodarki narodowej REGON, którą zweryfikowano podczas inwentaryzacji terenowej. Skorzystano z informacji dotyczących życia społeczno-gospodarczego gminy podawanych przez lokalną prasę („Gazeta Rzgowska” i „Nasza Gmina”)¹.

¹ W artykule wykorzystano część materiałów zebranych w ramach pracy magisterskiej autorstwa W. Krajewskiej pt. *Funkcje gminy Rzgów w aglomeracji łódzkiej i kraju*, promotor A. Suliborski, Katedra Geografii Regionalnej i Społecznej UŁ, Łódź 2012.

Założenia teoretyczno-metodologiczne

Punktem wyjścia dla reorientacji tradycyjnych treści pojęcia funkcja w geografii i nadania mu szerszego znaczenia, jest uznanie terminu „miejsce” jako wieloaspektowego i wieloznaczeniowego opisu wytworzonej i postrzeganej przez ludzi specyficznej przestrzeni cząstkowej, zintegrowanej w płaszczyźnie materialno-technicznej, społeczno-terytorialnej oraz mentalnej. Przestrzeń taka stanowi dla żyjących w niej ludzi zarazem miejsce, jak i terytorium ich egzystencji. W literaturze przedmiotu zarówno pojęcie „terytorium”, jak i pojęcie „miejsce” są bardzo nieostre (Maik i Stachowski 1995). Ogólnie można stwierdzić, że pierwsze odwołuje się bardziej do egzystencjalnego zawłaszczenia fragmentu przestrzeni (obszaru) w znaczeniu fizycznym (jej posiadania), natomiast drugie do sfery duchowej, zakorzenienia – bycia w tym miejscu zarówno teraz, jak i wcześniej. Badany obszar wiejsko-miejski, stanowiący gminną jednostkę administracyjną, powinien być rozpatrywany zarówno w kategoriach egzystencjalnych, jak i sfery zamieszkiwania, a interpretacja funkcji tego miejsca musi odślaniać formę, działanie i relacje, percepcję oraz związane z tym znaczenia. Obszar gminy jest miejscem poziomu lokalnego (Rykiel 1999), w którym istnieje wspólnota oparta na więziach społecznych o charakterze rodzinnym i sąsiedzkim oraz relacjach funkcjonalnych typu endogenicznego i egzogenicznego, przy czym pierwsze (endogeniczne), z punktu widzenia znaczenia dla społecznej identyfikacji miejsca, mają pierwszoplanowe znaczenie. Wynika to z zaspakajania potrzeb indywidualnych i społecznych, zwłaszcza tych o charakterze symboliczno-integratywnym (patrz Kempny 1985). Konieczność realizacji większej części tych potrzeb na poziomie lokalnym implikuje rozszerzenie sposobu analizy takich miejsc o treści społeczno-znaczeniowe (Wójcik 2013, Fedyszak-Radziejowska 2013, Rembowska 2006). Podejście instytucjonalno-ekonomiczne, które uosabia klasyczne ujęcie funkcjonalne, rozszerzono o głębię treści wynikających z pojęcia miejsca w geografii i naukach społecznych, co identyfikuje sam sens i rozumienie istoty funkcji miejsca. Akcentując społeczno-kulturowy charakter funkcji, przechodzimy od ujęć makroprzestrzennych do ujęć mikroprzestrzennych – od funkcji jako działalności społeczno-gospodarczej występującej w przestrzeni fizycznej, do funkcji jako interpretacji lokalnej rzeczywistości przez egzystujących w niej mieszkańców. Funkcja miejsca, to także jego rola polegająca na zaspokojeniu pewnej części potrzeb indywidualnych i społecznych. Istota funkcji miejsca zawiera się w czterech jego atrybutach, a mianowicie: **formie**, której treść materialna i przestrzenno-organizacyjna zawiera w sobie określoną informację, tzn. sam kształt architektoniczny, szatę ikonograficzną, wygląd estetyczny, organizację i użytkowanie przestrzeni, które informują o tym, do czego miejsce jest lub było przeznaczone – ten aspekt funkcji miejsca możemy nazwać *funkcją użyteczności*; **eksploatacji**, która identyfikuje funkcję z działalnością instytucjonalną zaspakajającą potrzeby społeczne oraz z ich wartością (ekonomiczną) – jest to *funkcja działania*; **społecznej percepcji**, która wiąże się z subiektywną oceną przeznaczenia i widzenia roli form materialnych i przestrzenno-organizacyjnych określonego miejsca w zaspokajaniu potrzeb jednostki i społeczności – możemy ten aspekt określić pojęciem *funkcji postrzegania* miejsca i ostatnim atrybutem – **społecznym znaczeniu**, które wynika z doświadczeń indywidualnych lub zbiorowych ludzi, stanowiąc pewien efekt skumulowanej warstwy ich doznań emocjonalnych. W wyniku tych przeżyć, własnych lub innych, aktualnych, albo też odległych w czasie, miejsce nabiera znaczenia i wartości. Te cechy miejsca stanowią o jego *funkcji znaczenia*. Funkcję postrzegania i znaczenia, jako funkcje społeczne, są uwarunkowane denotującą treścią

miejsca, zachodzącymi relacjami pomiędzy tym miejscem a podmiotem oraz jego cechami psychofizycznymi i kulturowymi (Suliborski 2010).

Koncepcja funkcji miejsca stanowi płaszczyznę integracji podejścia funkcjonalnego, morfologicznego i humanistycznego na poziomie jednostkowych zjawisk osadniczych. Kluczowym staje się tutaj kategoria miejsca interpretowana z punktu widzenia potrzeb człowieka, a nie tylko ekonomiczno-przestrzennych wymiarów lokalizacji. Koncepcja pełni rolę nie tylko porządkującą i wyznaczającą procedurę badawczą, ale także przyjmuje znaczenie heurystyczne, czyli jest pomocna w wykrywaniu faktów i związków między nimi, prowadzących do sformułowania wyjaśnień i nowych hipotez. Uporządkowanie procedury badawczej w odniesieniu do badanego obszaru gminy nakazuje identyfikację trzech głównych aspektów (wymiarów) funkcji miejsca:

- formy (aspekt morfologiczno-przestrzenny, MP),
- eksploatacji (aspekt ekonomiczny, utylitarny, E)
- znaczenia społecznego (aspekt społeczny, percepcyjno-znaczeniowy, S) (Suliborski 2010).

Główne uwarunkowania rozwoju funkcji miejsca w gminie

Środowisko społeczne i materialne życia określonej społeczności traktować można w kategorii jej wewnętrznych zasobów rozwojowych (lokalnych), które wraz z uwarunkowaniami zewnętrznymi (np. polityką państwa i regionu, napływem środków finansowych oraz inwestycji bezpośrednich) decydują o rozwoju poszczególnych miejsc. Uwarunkowania lokalne można podzielić na trzy sfery ich działania: przyrodniczą, gospodarczą oraz społeczną. Dla gminy Rzgów najważniejszymi lokalnymi uwarunkowaniami rozwoju są położenie geograficzne, gospodarka i czynniki społeczne. Uwarunkowania przyrodnicze mają mniejsze znaczenie.

Uwarunkowania wynikające z położenia i systemu transportowego obszaru

Od początku istnienia osady Rzgów jej istotną zaletą było dogodne położenie komunikacyjne. Osada była, po Zgierzu i Strykowie, największym węzłem komunikacyjnym obszaru łódzkiego w okresie średniowiecza. W okresie późniejszym, na przełomie XIX i XX w., kiedy formowała się aglomeracja łódzka, obok położenia komunikacyjnego korzystnym czynnikiem stało się samo sąsiedztwo z Łodzią. Obszar gminy wszedł w zasięg oddziaływania tego miasta, stając się częścią jego strefy podmiejskiej. Połączenie na początku XX w. linią tramwajową Rzgowa i Łodzi sprawiło, że obszar gminy stał się atrakcyjny z punktu widzenia rozwoju różnych funkcji podmiejskich. Współcześnie gęsta sieć dróg różnej rangi (dziwięć dróg powiatowych oraz blisko sto siedemdziesiąt dróg gminnych) umożliwia dobrą komunikację ze wszystkimi miejscowościami gminnymi, Łodzią i najważniejszymi ośrodkami aglomeracji łódzkiej, a dwie drogi krajowe (nr 1, która jest częścią trasy europejskiej E75, łączy ona kolejno Ozorków – Zgierz – Łódź – Rzgów – Tuszyń oraz nr 71) i wojewódzka (nr 714), zapewniają dogodne powiązania z innymi ośrodkami w kraju. Oddanie do eksploatacji drogi ekspresowej S8 (relacji Wrocław – Łódź) oraz autostrady A1 (relacji Gdańsk – Katowice), które skrzyżują się na terenie gminy w sołectwie Romanów, wzmocni jeszcze funkcje położenia komunikacyjnego obszaru. Gmina ma dobre połączenia środkami transportu publicznego. Jest obsługiwana przez trzech głównych przewoźników: PKS – 39% (88 kursów w dni robocze), MPK w Łodzi – 30% (66 kursów), MZK w Pabianicach – 12%

(26 kursów) oraz przez kilku prywatnych 19% (42 kursów)². Sieć dróg i transportu publicznego stanowią ważne elementy całego systemu transportowego aglomeracji łódzkiej, o czym świadczyć może całkowita liczba samochodów przemierzających w ciągu 16 godzin drogą krajową nr 1 (29,4 tys.). Do Łodzi wjechało wówczas około 15,6 tys., natomiast wyjechało blisko 13,9 tys. pojazdów³. Wzrost wartości oraz dostępności transportowej jest bardzo ważną przesłanką stymulującą rozwój funkcjonalny tego miejsca, we wszystkich trzech jego atrybutach, tzn. formie, eksploatacji i społecznej percepcji.

Uwarunkowania społeczno-ludnościowe

Gmina Rzgów jest czwartą pod względem liczby ludności gminą w powiecie łódzkim wschodnim (9317 osób, blisko 14% mieszkańców powiatu, 0,8% ludności aglomeracji łódzkiej oraz 0,36% ludności województwa łódzkiego, w 2011 r.). W ostatnich latach liczba ludności w wyniku wysokiego poziomu migracji stale wzrasta, mimo ujemnego współczynnika przyrostu naturalnego (ok. -1,3‰). W latach 2010–2012 na obszarach wiejskich, gdzie mieszka blisko 65% ludności gminy, zostały wybudowane i oddane do użytku 64 budynki mieszkalne, z których aż 60 zlokalizowanych zostało na terenie sołectw: Gospodarz, Guzów, Prawda oraz Starowa Góra. Ludność jest rozmieszczona nierównomiernie (ryc. 1a)⁴ i koncentruje się przede wszystkim w tzw. „paśmie rzgowskim”, utworzonym przez miasto Rzgów (37% populacji gminy) oraz 2 sołectwa graniczące z Łodzią (Starowa Góra i Gadka Stara). Wskaźnik gęstości zaludnienia jest bardzo zróżnicowany, od ok. 50 os./km² (Romanów, Czyżeminek) do 530 os./km² (Starowa Góra). Mieszkańcy gminy tworzą jedną z najmłodszych populacji występujących w aglomeracji. Według danych GUS charakteryzuje ją stosunkowo wysoki udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (18,7%) i produkcyjnym (65,6%) oraz relatywnie niski w wieku poprodukcyjnym (15,7%). Współczynnik feminizacji (107) jest tutaj wyraźnie niższy niż w całej aglomeracji łódzkiej (117). Poziom wykształcenia mieszkańców (ryc. 1b) jest natomiast wyższy od przeciętnego na terenach wiejskich i ściśle koreluje z obszarami o zaawansowanych procesach urbanizacji (pasma rzgowskie). Odsetek mieszkańców z wykształceniem wyższym w strefie zurbanizowanej jest 2 do 4 razy wyższy niż na terenach słabo zurbanizowanych (Stara Gadka – 39%, Starowa Góra – 36%, Rzgów – 35%, Romanów – 10%, Grodzisko, Czyżeminek po 18%) (NSP 2002).

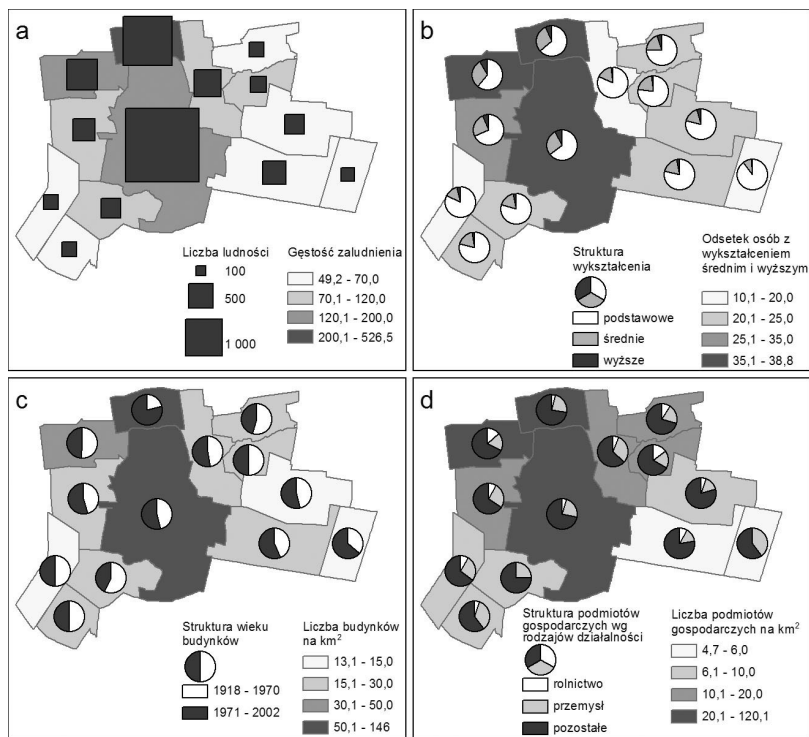
Uwarunkowania infrastrukturalne

Gmina Rzgów ma dobrze rozwiniętą infrastrukturę techniczną, która jest niewątpliwie obok położenia jednym z ważnych czynników osiedlania się nowych mieszkańców oraz prowadzenia działalności gospodarczej. Podobnie rzecz ma się z infrastrukturą społeczną, której stan odpowiada poziomowi rozwoju na szczeblu lokalnym (gminnym). Składa się ona z 4 placówek oświatowych, 3 placówek wychowania przedszkolnego, gminnej biblioteki publicznej, trzech jednostek świadczących pomoc społeczną oraz gminnego ośrodka zdrowia. Ważną rolę społeczną pełnią również gminny ośrodek kultury (Zespół Pieśni i Tańca Rzgowianie oraz orkiestra dęta), chór kościelny Camerata, a także dwa kluby sportowe. Na badanym obszarze jest kilka obiektów sportowych, m.in. hala sportowa, sta-

² Struktura przewozów według kursów w 2012 r.

³ Zbliżoną liczbę przejazdów w ciągu 14 godzin badań prowadzonych w 2007 r. (około 28,9 tys.) podają M. Wójcik i D. Walkiewicz (2010a).

⁴ Ryciny 1 i 2 zostały wykonane przez dr K. Dmochowską-Dudek, której dziękuję również za pomoc w zebraniu niektórych informacji statystycznych.

Ryc. 1. Uwarunkowania społeczne i gospodarcze w gminie Rzgów

a – liczba ludności i gęstość zaludnienia, b – struktura wykształcenia i odsetek osób z wykształceniem średnim i wyższym, c – struktura wieku i gęstość budynków, d – struktura i gęstość podmiotów gospodarczych.

Social and economic determinants in Rzgów municipality

a – population number and density, b – education structure and percentage of population with secondary and tertiary education, c – age structure and density of buildings, d – structure and density of economic entities

Źródło: opracowanie własne • Source: own elaboration.

dion, boisko ORLIK oraz Skatepark, w którym organizowane są mistrzostwa województwa łódzkiego w jeździe na deskorolce. Ewentualne braki elementów infrastruktury społecznej wyższych poziomów nie są tutaj odczuwane, ze względu na ich dostępność w Łodzi.

Uwarunkowania gospodarcze

W gminie Rzgów w 2012 r. było zarejestrowanych w systemie REGON⁵ 1495 (2012 r.) podmiotów gospodarczych, z czego 43,3% miało swoje siedziby w obrębie miasta Rzgów, a pozostałe 56,7% na obszarach wiejskich. Aż 99% ogółu przedsiębiorstw należy do sektora prywatnego. Zarówno w mieście, jak i na terenach wiejskich dominują przedsiębiorstwa małe, rodzinne, zatrudniające do 9 pracowników, które stanowią 94,6% ogółu podmiotów (ryc. 1d). Przedsiębiorstwa średnie, zatrudniające od 10 do 49 pracowników, stanowią 4,7%, a duże, w których pracuje od 50 do 249 osób, 0,7% ogółu podmiotów gospodarczych (10 zakładów). Duże i średnie firmy, poza miastem Rzgów, koncentrują się w trzech sołectwach przylegających do Łodzi i Pabianic (Starowa Góra, Stara Gadka, Go-

⁵ System ten posiada jedną, ale bardzo poważną wadę: przedsiębiorcy nie mają obowiązku wyrejestrowania swojej działalności w momencie jej zamknięcia, stąd często liczba działających firm jest znacznie wyższa od ilości faktycznie funkcjonującej.

spodarcz). Do oceny poziomu rozwoju gospodarczego obszaru wykorzystano trzy wskaźniki ekonomiczne. Wskaźnik poziomu przedsiębiorczości – liczba przedsiębiorstw przypadająca na 1000 mieszkańców, który wynosił 145 firm (2010 r.) i ma stałą tendencję wzrostową (163 firmy w 2012 r.). Jego wartość jest najwyższa spośród wszystkich gmin aglomeracji łódzkiej oraz przewyższa także wskaźniki dla całego województwa łódzkiego (91), aglomeracji łódzkiej (98) i powiatu łódzkiego wschodniego (110)⁶. Wskaźnik odsetka podmiotów gospodarczych sektora usług rynkowych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw⁷ jest największy wśród wszystkich gmin aglomeracji łódzkiej i osiąga w gminie wartość blisko 57% (dla aglomeracji łódzkiej 54,6%, powiatu łódzkiego wschodniego 54%). Wskaźnik wielkości nakładów inwestycyjnych na 1 mieszkańca, który wynosił 3,8 tys. zł (2010 r.) przewyższał średnią wartość wskaźnika dla aglomeracji łódzkiej (3,2 tys. zł) oraz powiatu łódzkiego wschodniego (3,1 tys. zł). Podane wartości wskaźników dowodzą, że gmina Rzgów należy do najlepiej rozwijających się gospodarczo obszarów aglomeracji łódzkiej (obok gmin Nowosolna i Tuszyń). Rozwój ten jest wspierany polityką władz gminy inicjującą intensywny wzrost gospodarczy. Służy temu powołanie „Rzgowskiej Strefy Przedsiębiorczości”, w której inwestorzy korzystają m.in. z ulg podatkowych.

Funkcja formy – aspekt morfologiczno-przestrzenny (MP)

Pojęcie funkcji formy miejsca (funkcja użyteczności) należy traktować tutaj możliwie szeroko, łącząc je z treścią materialną obszaru (środowiskiem przyrodniczym i zagospodarowaniem) oraz jego organizacją przestrzenną. Forma miejsca jest jego zasobem, który zawsze może mieć pewną wartość, wynikającą m.in. z faktu, że jest swoistym (niepowtarzalnym) podłożem bycia i działania ludzi (Plit 2005). Dla człowieka forma elementu jest także nośnikiem przede wszystkim informacji wizualnej, denotującym różnicowanie funkcjonalne miejsca (czyli informuje, do czego miejsce było, jest, lub może być przeznaczone). Forma miejsca ma także wpływ na eksploatację i wraz z nią warunkuje jego postrzeganie i znaczenie społeczne. Formę miejsca opisuje jej wymiar morfologiczno-przestrzenny (MP), między innymi treść przyrodnicza, podział i sposoby użytkowania terenu, jego zagospodarowanie, które są desygnatami funkcji miejsca. Opis obszaru gminy ograniczono do przykładowych nośników funkcjonalnej informacji morfologiczno-przestrzennej, takich jak: fizjonomia przyrody, wykorzystanie antropogeniczne powierzchni oraz charakter zabudowy mieszkaniowej.

Przewodnymi rysami rzeźby tego obszaru są doliny rzek Neru i Dobrzyńki oraz zespół form wypukłych we wschodniej części gminy. Formy faliste i wysokofaliste rzeźby, sprzyjające rozwojowi funkcji wypoczynkowych i nadające specyficzne piętno krajobrazowi, występują w części północnej, graniczącej z Łodzią (sołectwa Gadka Stara, Starowa Góra, Gospodarz) oraz południowo-wschodniej części gminy – pagórki romanowskie (sołectwo Romanów i Kalina). Różnica wysokości między najniżej (180 m n.p.m.) i najwyżej położonymi (233,5 m n.p.) terenami wynosi ponad 53 m. Powierzchnie otwarte pokrywają

⁶ Dużą dynamikę rozwoju gospodarczego obrazuje wskaźnik poziomu przedsiębiorczości dla samego miasta Rzgów. W roku 1990 wynosił on 80, natomiast w 2010 już 189.

⁷ Sektor usług rynkowych – zalicza się do nich działalności zajmujące się handlem, naprawą, transportem, obsługą nieruchomości i firm, łącznością, gospodarką magazynową, działalnością usługową, komunalną i społeczną, pośrednictwem finansowym oraz hotele i restauracje.

głównie gleby wytworzone z glin zwałowych lekkich i piasków, leżących na glinach, stąd na obszarach rolniczych przeważają gleby pseudobielicowe oraz brunatne.

W krajobrazie dominują przestrzenie rolnicze (użytki rolne) zajmujące ponad 80% (5,3 tys. ha) powierzchni całkowitej gminy, a wśród nich grunty orne (70%). Łąki i pastwiska zajmują obszary dolin rzecznych, największe związane z Nerem w północnej i północno-wschodniej części gminy i Dobrzyńką na południowym zachodzie. Specyfiką obszarów rolniczych jest drobny, mozaikowy podział ziem prywatnych na działki uprawne, co wynika z wielkości gospodarstw i rozdrobnienia gruntów, oraz znaczne powierzchnie zajęte pod szklarnie, szkółki drzew owocowych i krzewów ozdobnych (544 ha – około 10% powierzchni użytków rolnych) (tab. 1).

Formy użytkowania powierzchni

Lasy zajmują niewielką powierzchnię (4%) i tylko w części południowo-wschodniej (sołectwo Romanów, Kalino) oraz południowej (sołectwo Rzgów) stanowią dominujący element krajobrazu. Są to głównie lasy iglaste lub mieszane, w niewielkim stopniu liściaste. Znaczną część powierzchni gminy zajmują tereny osiedleńcze (ponad 15%), zróżnicowane w swoim charakterze zabudowy mieszkaniowej i przemysłowo-usługowej oraz rodzajach dróg. Formy osiedleńcze, rolnicze i przyrodnicze są efektem autochtonicznego lub allochtonicznego rozwoju funkcjonalnego obszaru oraz dziełem przyrody. Bez względu na to, jaka była geneza form, są one desygnatami dzisiejszych funkcji miejsca w aspekcie morfologiczno-przestrzennym, definiując jednocześnie silną odmienność krajobrazów kulturowych w postaci obszarów zurbanizowanych lub urbanizujących się (pasmo rzgowskie) oraz rolniczych i rolniczo-przyrodniczych. Te rolnicze wyróżniają się złożoną geometrią podziałów własnościowych, którą charakteryzują wąskie pasma pól wybiegające z siedlisk po dwóch stronach dróg.

Funkcja rolnicza użyteczności terenu

Formy rolnicze z jednej strony bardzo silnie warunkują aspekt morfologiczno-przestrzenny funkcji miejsca, z drugiej stanowią wyraz jego ekonomicznej eksploatacji. U podstaw dualności formy rolniczej leży specyfika produkcyjna rolnictwa, które ma zarazem charakter przestrzenny i punktowy oraz silnie kształtuje krajobraz miejsca. Rolnictwo, które jest tradycyjnie związane z obszarami wiejskimi, na terenach podmiejskich ulega albo szybkiej modernizacji, albo zanikowi, a tereny rolnicze procesom urbanizacji i polifunkcjonalizacji (Czarnecki 2009). Utrzymująca się działalność rolnicza służy nie tylko samozaopatrzeniu, ale przede wszystkim zaspokajaniu potrzeb mieszkańców terenów zurbanizowanych.

Rolnictwo jest w gminie bardzo znaczącą funkcją miejsca, zarówno w rozumieniu morfologiczno-przestrzennym, jak i w aspekcie ekonomicznym (eksploatacyjnym). Charakteryzuje je ogólnie silne rozdrobnienie gospodarstw indywidualnych (średnia wielkość 3,8 ha, 2010 r.), znacznie większe w strefie przylegającej do granic Łodzi (sołectwa: Starowa Góra, Rzgów i Gospodarz). W gminie istnieje około 760 gospodarstw rolniczych, w tym 140 (19%) o powierzchni do 1 ha. Działalność rolniczą na powierzchni ok. 49,5 tys. ha użytków rolnych, tj. na ok. 75% powierzchni całkowitej gminy, prowadziło 690 gospodarstw (2010 r.). Wśród nich tylko 34 dysponowało powierzchnią 15 ha i więcej, gospodarując łącznie na 1,8 tys. ha UR (36,6% ziemi gospodarstw prowadzących działalność rolniczą). Liczba osób pracujących w gospodarstwach przekraczających 1 ha jest jeszcze znaczna i wynosi około 1430, co stanowi ponad 15% ludności gminy oraz 23,4% jej mieszkańców

Tabela 1. Struktura użytkowania terenów w gminie Rzgów (na podstawie danych *Corine Land Cover 2006*)

Formy użytkowania terenu	Powierzchnia (ha)	Udział w powierzchni ogółem (%)
Tereny mieszkaniowe	878,7	13,2
Tereny przemysłowe i usługowe	90,1	1,4
Tereny wypoczynkowe	34,1	0,5
Grunty orne	3710,0	55,9
Łąki i pastwiska	773,8	11,7
Inne tereny rolnicze (uprawy trwałe, ugory, rolno-leśne, tereny rolnicze z udziałem roślinności naturalnej)	832,2	12,5
Lasy	279,2	4,2
Wody	33,8	0,5
Ogółem	6631,9	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie form pokrycia wyróżnianych w programie *CORINE Land Cover (CLC)*, zmodyfikowane

w wieku produkcyjnym. Tradycyjna działalność rolnicza warunkowana jest glebami (dobre – 16%, średnie – 54%, słabe – 30% gruntów ornycych), z których najlepsze tworzą tutaj kompleksy gleb żytnio-ziemniaczanych bardzo dobrych oraz ziemniaczanych dobrych. Wyznaczają one strukturę miejscowych upraw, nie odbiegającą od przeciętnej w kraju, w której dominują zboża (około 60%), ziemniaki i rośliny pastewne (po około 15% powierzchni uprawnej). W tradycyjnej formie rolnictwo ma jednak charakter regresywny, czego dowodzi systematyczny spadek liczby ludności zatrudnionej oraz zmniejszanie się powierzchni użytków rolnych na rzecz terenów nierolniczych (mieszkaniowych, komunikacyjnych, usługowych).

Niewątpliwym wyróżnikiem obszaru są działające tutaj przedsiębiorstwa rolnicze, a wśród nich przedsiębiorstwa ogrodnicze. Przedsiębiorstwa rolnicze⁸ w liczbie 95 stanowią blisko 7% wszystkich występujących w aglomeracji łódzkiej, co stawia gminę na drugim miejscu po gminie Zgierz (11,2%). W aglomeracji łódzkiej jest 106 przedsiębiorstw ogrodniczych (nie licząc miasta Łodzi), z czego 17 (16%) zlokalizowanych jest w gminie Rzgów. Ustępuje ona tylko gminie Ksawerów, gdzie położonych jest 26 przedsiębiorstw (24,5%). Badania ankietowe, dotyczące miejsc zbytu produkcji w 11 przedsiębiorstwach ogrodniczych, wskazują na ich bardzo duże znaczenie egzogeniczne regionalne, a nawet krajowe. Produkcja ogrodnicza sprzedawana jest przede wszystkim na terenie aglomeracji łódzkiej,

⁸ Przedsiębiorstwo rolnicze stanowi jednostkę gospodarczą wyodrębnioną pod względem organizacyjnym, ekonomicznym i prawnym nastawioną na wytwarzanie produktów i usług rolniczych w celu ich sprzedaży. Wyodrębnienie organizacyjne oznacza, że przedsiębiorstwo dysponuje wydzielonym majątkiem i pokrywa swoje wydatki przychodami z działalności gospodarczej. Odrębność ekonomiczna przedsiębiorstwa prywatnego wynika z istoty własności prywatnej, samofinansowania się i gospodarowania na własny rachunek. Odrębność prawna oznacza, że przedsiębiorstwo stanowi jednostkę prawną z określonymi prawami i obowiązkami oraz funkcjonuje jako samodzielny podmiot gospodarczy wpisany do gminnych rejestrów gospodarstw (Ziętara 2009).

Ryc. 2. Formy wykorzystania terenu w gminie Rzgów • Land cover in Rzgów municipality

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Corine Land Cover 2006.

Source: own study based on Corine Land Cover 2006.

w tym w Łodzi, gdzie funkcjonuje giełda kwiatów, oraz w niektórych miastach województwa łódzkiego (funkcja egzogeniczna regionalna). Znaczna część tej produkcji zaopatruje rynki wielu miast w całym kraju, np. Białegostoku, Częstochowy, Gdyni, Katowic, Krakowa, Opola, Poznania, Rzeszowa, Warszawy i Wrocławia (funkcja egzogeniczna krajowa).

Funkcja mieszkaniowa użyteczności terenu

Mieszkaniowa forma użyteczności jest tradycyjnie ważna dla obszaru badanej gminy, ponieważ od dawna stanowiła ona strefę podmiejską Łodzi, w której obok innych, lokalizowała się także funkcja mieszkaniowa (Straszewicz 1954, 1957, Dziewoński 1987). Znaczenie tej funkcji miejsca wzrasta w związku ze wzmożoną ekspansją przestrzenną mieszkańców Łodzi (Milewska-Osiecka 2010, Pilichowski 2005). Gęstość zabudowy mieszkaniowej jest w związku z tym bardzo nierównomierna, wysoka w strefie bezpośredniego oddziaływania Łodzi (146 bud./km² w sołectwie Starowa Góra), a niska w peryferyjnych obszarach południowo-wschodnich gminy (13 bud./km² w sołectwach Romanów i Czyżeminek) (ryc. 1e). Nasilająca się antropopresja wynika co najmniej z trzech przesłanek: 1) istniejącego już dobrego zagospodarowania i zespolenia komunikacyjnego gminy z centrum całego układu osadniczego; 2) uwarunkowań ekonomicznych zamieszkiwania i działalności gospodarczej w terenie wiejskim; 3) atrakcyjnego środowiska kulturowego, w tym przyrodniczego. Rozwój funkcji mieszkaniowych wynika ze stale rosnącej liczby nowych budynków jednorodzinnych oraz idącej w ślad za tym migracji stałej ludności (spośród przybyłych do gminy Rzgów 215 osób w roku 2010, ponad 60% stanowili dotychczasowi mieszkańcy Łodzi). Władze gminy skutecznie stymulują wzrost mieszkalnictwa, wydzielając tereny, na których łącznie może powstać około 1500 działek budowlanych.

W związku z zachodzącymi procesami formy morfologiczne i architektoniczne zabudowy mieszkaniowej ulegają stałej zmianie. Duże ich zróżnicowanie wynika także z położenia miejsc, charakteru osadnictwa (miasto, osiedle, wieś) oraz sposobu ekonomicznej eksploatacji terenu. W Rzgowie architektura zabudowy jest silnie zróżnicowana. W centrum kilku kamienicom zabytkowym towarzyszą domy o małomiasteczkowej fizjonomii, związanej z ich tradycyjnym przeznaczeniem mieszkaniowo-usługowym. Na peryferiach, obok form małomiasteczkowych, występuje także stara zabudowa zagrodowa i współczesne budownictwo jednorodzinne. W części północnej Rzgowa dominantę stanowią bloki mieszkaniowe będące spuścizną po socjalistycznym rolnictwie (PGR w sąsiadującym z miastem sołectwie Gospodarz).

Sołectwa położone we wschodniej części gminy (Bronisin Dworski, Grodzisko, Huta Wiskicka, Kalino, Kalinko, Konstantyna i Tadzín), eksploatowane rolniczo, mają starą zabudowę mieszkaniową w układzie zagrodowym oraz nieliczne nowe domy jednorodzinne. Wyjątkiem jest sołectwo Romanów, w którym prócz wyżej wymienionych typów zabudowy znajdują się również domki letniskowe oraz ogródki działkowe. Inaczej sytuacja przedstawia się w części południowo-zachodniej gminy (sołectwa: Babichy, Czyżeminek, Gospodarz, Guzów i Prawda), gdzie jest duży udział domów jednorodzinnych i dość jeszcze liczna zabudowa zagrodowa. Występujące lasy, walory krajobrazowe oraz stosunkowo duża odległość od dróg o wysokim natężeniu ruchu sprawia, że lokują się tutaj coraz częściej domy letniskowe oraz ogródki działkowe. W części północnej gminy, najbardziej zurbanizowanej, przeważają domy jednorodzinne, a zabudowa zagrodowa występuje już sporadycznie.

Funkcja ekonomiczna – eksploatacja miejsca (E)

Funkcja ekonomiczna (E) identyfikuje miejsce jako charakterystyczne skupienie instytucji i działalności społeczno-gospodarczych, które wytwarzają określone dobra i idee zaspakajające potrzeby mieszkańców i innych osób, stanowiąc przedmiot eksportu. Można ją rozpoznać przez następujące wymiary ekonomiczno-organizacyjne: wielkość ekonomiczną (efekt i zasięg), rodzaj, strukturę i organizację (Suliborski 2010). Jedną z podstawowych analiz funkcjonalnych jest rozpoznanie znaczenia funkcji ekonomicznej (bazy ekonomicznej), które pośrednio warunkuje rozwój gospodarczy miejsca (Wójcik 2010). W opisywanym przykładzie skupiono się na identyfikacji metodą pośrednią funkcji egzogenicznych regionalnych gminy (w aglomeracji łódzkiej), stosując wskaźnik nadwyżki pracowników (metoda reszt) oraz funkcji egzogenicznych ponadregionalnych w bezpośrednich badaniach wybranych największych przedsiębiorstw. W metodzie pośredniej miernikiem funkcji była liczba pracujących, rozpatrywana w 19 sekcjach PKD w 2010 r., a wskaźnikiem bazowym była ogólna liczba pracujących w aglomeracji łódzkiej. Nadwyżka pracujących wskazuje na funkcje egzogeniczne pełnione w odniesieniu do obszaru aglomeracji (funkcja egzogeniczna regionalna). Podstawową słabością danych źródłowych jest fakt, iż nie obejmują one mikroprzedsiębiorstw, czyli działalności, w których pracuje mniej niż 9 osób. Mimo to przeprowadzone badanie pozwoliło na analizę porównawczą gmin aglomeracji łódzkiej i określenie ich charakterystycznych cech strukturalnych.

W gminie Rzgów pracowało łącznie 2738 osób w 15 sekcjach klasyfikacji PKD (w sekcjach A, B, D, J, nie odnotowano żadnych przedsiębiorstw zatrudniających powyżej

9 osób). W 2010 r. całkowita liczba pracujących w sektorze egzogenicznym aglomeracji łódzkiej wynosiła niespełna 28 tys., co stanowiło 9,3% ogółu pracujących na tym obszarze. Z tego Łódź koncentruje aż 37%, podczas gdy drugie miasto Pabianice niecałe 10%. Gmina Rzgów generuje blisko 900 osób pracujących w działalnościach egzogenicznych (3,2% ogólnego zatrudnienia egzogenicznego aglomeracji), co pozycjonuje ją na miejscu 10 spośród 23 jednostek administracyjnych aglomeracji. Poziom rozwoju bazy ekonomicznej jest w gminie wysoki, czego dowodzi odsetek pracujących w sektorze egzogenicznym w ogólnej liczbie jej mieszkańców (9,4%), który sytuuje gminę na 4 miejscu w aglomeracji (za Ozorkowem, Strykowem i Ksawerowem), dużo wyżej niż jej potencjał ludnościowy (11 miejsce w aglomeracji).

Struktura bazy ekonomicznej Rzgowa (tab. 2) jest rozwinięta dobrze (7 działów). Od różni ją od innych jednostek administracyjnych aglomeracji:

- bardzo wysoki udział usług rynkowych (ponad 85%),
- bardzo silna dominacja handlu,
- relatywnie niski udział przetwórstwa przemysłowego (13%),
- występowanie usług charakterystycznych dla strefy podmiejskiej (10%).

Identyfikację funkcji pełnionych przez gminę Rzgów w skali ponadregionalnej przeprowadzono metodą bezpośrednią, analizując wybrane przykładowo przedsiębiorstwa. W gminie Rzgów zlokalizowanych jest kilkanaście podmiotów gospodarczych, które pełnią funkcje egzogeniczne ponadregionalne. Są to m.in: Centrum Handlowe Ptak, Kerakoll The GreenBuilding, Delia Cosmetics, Polska Federacja Hodowców Bydła i Producentów Mleka, Gealan Polska sp. z o.o. (producent okien), Frakop-Autotank (zakład robót inżynierskich), AMX Autoryzowany Dealer „Toyota” (salon samochodowy) oraz Zakład Przetwórstwa mięsnego Grot (producent wyrobów mięsnych). Wymienione firmy należą do największych pracodawców w gminie Rzgów.

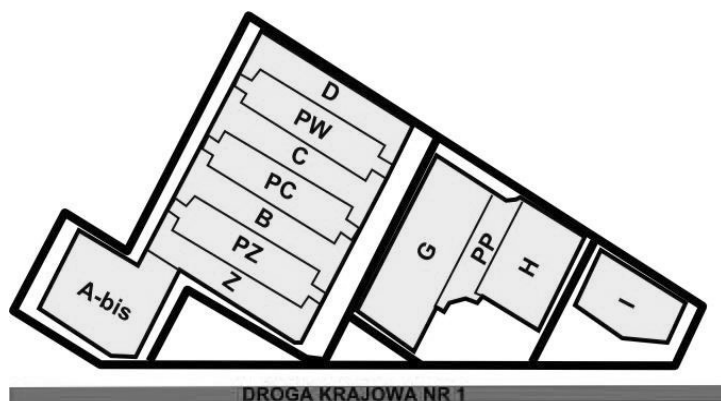
Spośród wszystkich przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie gminy Rzgów Centrum Handlowe Ptak ma charakter unikatowy. Jest największym skupiskiem handlu hurtowego na obszarze Polski oraz jednym z największych w Europie⁹. Centrum to oficjalnie powstało w styczniu 1993 r. Obecnie na obszarze 20 ha znajduje się 12 hal o łącznej powierzchni blisko 120 tys. m², w których znajduje się ponad 5 tys. stanowisk handlowych, gdzie pracuje co najmniej 5 tys. osób (ryc. 3). Centrum jest najważniejszym pracodawcą działającym na terenie gminy. Firma C.H. Ptak zajmuje się wynajmowaniem stanowisk handlowych dla: producentów, hurtowników, detalistów oraz importerów, przede wszystkim z branży odzieżowej i tekstylnej. Stoiska wynajmowane są nie tylko przez obywateli polskich, ale również przez obcokrajowców, głównie z Azji. Na terenie centrum rozwinęła się cała infrastruktura towarzysząca, mająca na celu ułatwienie i umilenie zarówno kupującym, jak i sprzedającym pobytu na terenie targowiska. Wśród elementów tej infrastruktury można wymienić: punkty wymiany walut, bank, pocztę, kioski oraz liczne bary i restauracje. Targowisko pełni znaczące funkcje o charakterze egzogenicznym regionalne i ponadregionalne. Określono je na podstawie badania numerów tablic rejestracyjnych 600 pojazdów samochodowych, zaparkowanych na terenie centrum w dniu 17 marca 2012 r. Ustalono

⁹ Należy zwrócić uwagę, że istotny wpływ na rozwój handlu hurtowego na terenie gminy Rzgów mają zlokalizowane w sąsiednich miejscowościach stosunkowo duże targowiska (bazary w Głuchowie – powstałe w 1994 r. oraz targowisko w Tuszynie, które powstało w 1993 r.). Klienci, którzy wybierają się na zakupy do któregośkolwiek z tych targowisk często odwiedzają również sąsiednie centra, co w konsekwencji wzmacnia rozwój każdego z nich. Te trzy targowiska tworzą razem tzw. Podłódzki Pas Targowy.

Tabela 2. Struktura bazy ekonomicznej gminy Rzgów (2010)

Dział gospodarki	Zatrudnieni w sektorze egzogenicznym	
	liczba	%
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów (G)	520	58,0
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (N)	155	17,3
Przetwórstwo przemysłowe (C)	117	13,0
Dostawy wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją (E)	53	5,9
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (I)	21	2,3
Budownictwo (F)	16	18,0
Pozostałe działalności usługowe (S)	15	1,7
Razem sektor egzogeniczny	897	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z WUS w Łodzi.

Ryc. 3. Plan hal zlokalizowanych na terenie Centrum Handlowego Ptak względem drogi krajowej numer 1
Stores located at the Ptak Shopping Centre in relation to A1 road

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.ptak.com.pl • Source: own study based on www.ptak.com.pl

wówczas, że blisko 44% wszystkich pojazdów rekrutuje się z obszaru aglomeracji łódzkiej, w tym głównie z Łodzi i powiatu łódzkiego wschodniego, około 33% pochodziła z obszaru województwa łódzkiego (wyłączając obszar aglomeracji łódzkiej), w tym najczęściej z miejscowości takich jak: Piotrków Trybunalski, Tomaszów Mazowiecki, Poddębice, Sieradz, Rawa Mazowiecka oraz Bełchatów, natomiast blisko 20% z pozostałych polskich województw, w tym najwięcej z województwa mazowieckiego (głównie ze stolicy). Pozostałe 4% to pojazdy spoza naszego kraju, m.in. z Niemiec, Czech, Słowacji, Holandii, Francji, Węgier i Rosji. Warto dodać, że według oficjalnych informacji lista państw, z których przyjeżdżają klienci, jest znacznie szersza i obejmuje również mieszkańców krajów takich jak: Wielka Brytania, Białoruś, Belgia oraz Ukraina (www.ptak.com.pl). A. Werwicki (2000) zali-

czył rzgowskie centrum do wewnątrz krajowych targowisk, które charakteryzują się obsługą klientów krajowych oraz zagranicznych.

W sąsiedztwie C.H. Ptak zlokalizowana została w drugiej połowie 2002 r. pochodząca z Włoch firma Kerakoll The GreenBuilding, która zajmuje się opracowaniem i produkcją innowacyjnych ekologicznych rozwiązań w budownictwie. Na świecie jest dwanaście siedzib tej firmy, w tym dziesięć w Europie oraz w USA i Indiach. W przedsiębiorstwie zatrudnionych jest 41 pracowników (3 z gminy Rzgów). Polski oddział liczy ponad 1000 stałych odbiorców hurtowych z całego kraju oraz z obszarów położonych poza granicami Polski (Rosja, Czechy, Słowacja, Armenia) (www.kerakoll.com). Firma Kerakoll należy do największych inwestycji zlokalizowanych na obszarze gminy i przyczynia się między innymi do wzrostu liczby mniejszych przedsiębiorstw budowlanych.

Delia Cosmetics jest jedyną firmą kosmetyczną zlokalizowaną w gminie. Założona w 1998 r. jako firma rodzinna rozpoczęła swoją działalność od produktów przeznaczonych do pielęgnacji włosów. W kolejnych latach systematycznie rozbudowywała się i wprowadzała nowe produkty. Firma dysponuje dwoma budynkami: produkcyjnym i administracyjnym oraz własnym laboratorium. Szybki rozwój przedsiębiorstwa był możliwy także dzięki dotacjom unijnym¹⁰. Firma zatrudnia ponad 200 pracowników, z których 50 zamieszkuje w gminie Rzgów. Wyroby sprzedawane są na Wschód (blisko w połowie), a pozostałe na rynek polski oraz do krajów Europy Zachodniej. W Polsce produkty firmy rozprowadzane są do ponad 4 tys. sklepów we wszystkich większych miastach, w tym do sieci handlowych: Rossmann, Drogerie Natura, Super-Pharm i innych. Za granicę produkty wysyłane są do 34 krajów Europy, Ameryki Północnej oraz Azji, a w najbliższych planach do krajów Afryki Północnej, Ameryki Południowej oraz na Bliski Wschód (www.delia.pl). Wysoką rangę firmy na rynku krajowym potwierdzają zajmowane wysokie pozycje w rankingach przedsiębiorczości, liczne nagrody i wyróżnienia.

Funkcje społeczne – aspekt percepcyjno-znaczeniowy miejsca

Wymiar społeczny funkcji (FS) ma charakter świadomościowy i generowany jest przez różne relacje między człowiekiem (społecznością, zbiorowością społeczną) a miejscem. Funkcja w tym aspekcie jest subiektywnym wyobrażeniem i oceną miejsca, rozumianego w kategorii przestrzeni kulturowej, pewną jego wartością, która staje się częścią świadomości mieszkańców. Funkcja miejsca jest pojęciem opisującym stosunek podmiotu do jakiejś części lub elementu (-ów) realnego lub wyobrażonego środowiska (otoczenia) oraz jego dekodujących znaczeń i wartości. Odbiór i interpretacja przez ludzi otaczającej ich rzeczywistości lokalnej definiuje stosunek mieszkańców do ich miejsca. Funkcje społeczne miejsca można ocenić jedynie pośrednio, w drodze badania społeczności lokalnej w zakresie ocen i relacji wiążących ich z tym miejscem. Określają one stopień przywiązania ludzi do obszaru zamieszkiwanego, związek emocjonalny z nim oraz z grupą lokalną.

Postrzeganie gminy Rzgów przez mieszkańców i wartościowanie istniejących tutaj treści materialnych oraz społecznych stanowi o funkcjach społecznych tego miejsca. Do

¹⁰ W ostatnich kilku latach Delia Cosmetics korzystała z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz była beneficjentem: Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, Programu Rozwój i Modernizacja Przedsiębiorstw w Oparciu o Nowe Technologie oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007–2013 (www.delia.pl)

zobrazowania więzi, które łączą mieszkańców z ich obszarem, wykorzystano trzy wskaźniki: satysfakcji lokalnej, poczucie stabilizacji oraz przestrzennej identyfikacji lokalnej (Michalska-Żyła 2010). Wskaźnik satysfakcji lokalnej mieszkańców gminy Rzgów zbadano przy pomocy pytania o stopień zadowolenia lub niezadowolenia z obecnego miejsca zamieszkania (Michalska-Żyła 2010). Niemal wszyscy ankietowani (90%) w większym lub mniejszym stopniu są usatysfakcjonowani z dotychczasowego miejsca zamieszkania. Większość z nich deklaruwała również wysoki stopień przywiązania do tego miejsca. Osoby nieczujące tego przywiązania jako główne powody podawały: krótki okres zamieszkiwania, tworzenie się zamkniętych grup społecznych, przywiązanie do swojej miejscowości rodzinnej znajdującej się poza gminą Rzgów, spędzanie znacznej części dnia poza granicami gminy oraz brak znajomości otoczenia.

Określenie poziomu poczucia stabilizacji przestrzennej identyfikuje pośrednio pytanie o chęć wyprowadzenia się (Michalska-Żyła 2010). Spośród wszystkich ankietowanych 23% (głównie osoby młode, do 34 roku życia) zadeklarowało chęć opuszczenia gminy. Głównym powodem była negatywna ocena tego miejsca w zakresie perspektyw rozwoju (utrudnione kształcenie, duża liczba mieszkańców w gminie, duże odległości do ważniejszych miejsc i inne). Mieszkańcy Rzgowa zgłaszali chęć wyprowadzenia się przede wszystkim na obszary wiejskie, natomiast mieszkańcy wsi, głównie do największych miast Polski (Łódź, Kraków, Warszawa czy Wrocław). Ogólna ocena identyfikacji lokalnej mieszkańców i stosunków społecznych jest na terenach gminy wysoka. Ze wszystkimi jej mieszkańcami identyfikuje się nieco mniej niż 70% respondentów ze Rzgowa oraz 90% osób żyjących na wsi. Natomiast ponad 80% respondentów nazywa swoje stosunki sąsiedzkie dobrymi (61%), a nawet bardzo dobrymi (19,5%), a tylko 3,5% określa je jako złe. Relacje neutralne deklarują przede wszystkim osoby mieszkające w gminie krótko.

O więzi mieszkańców z miejscem swojego zamieszkiwania świadczy również wiedza o miejscach symbolicznych i ważnych dla całej społeczności lokalnej. Respondenci wskazywali je i motywowali swój wybór, wykazując się przy tym dobrą wiedzą na ich temat. Były to przede wszystkim miejsca historyczne, ale także obiekty współczesne (kościół późnorennesansowy w Rzgowie, pomnik poległych mieszkańców gminy z czasów II wojny światowej w okolicach miejscowości Babichy, cmentarz żołnierzy niemieckich z okresu I wojny w sołectwie Gadka Stara, dawny majątek z zabytkowym pałacem, domem ogrodnika, kuźnią, chlewnią, stajnią, oborą i czworakami z początku XX w., Centrum Handlowe Ptak, skatepark oraz hala sportowa).

Respondenci oceniali także wagę poszczególnych cech gminy Rzgów, które mogą mieć znaczenie dla jej dalszego rozwoju (w skali od 1 do 5). Największym uznaniem wśród badanych cieszyła się atrakcyjność biznesowa, położenie komunikacyjne oraz walory przyrodnicze gminy.

Społeczne funkcje postrzegania i znaczenia miejsca określono na podstawie sądów, wyrażonych przez respondentów, dotyczących tego, czym gmina jest z punktu widzenia społeczno-gospodarczego (jakie pełni funkcje). Natomiast znaczenie miejsca wynika z przypisania tym funkcjom zasięgu przestrzennego (lokalnego, regionalnego i krajowego). Na pierwszym poziomie (lokalnym) respondenci wymienili aż dziewięć rodzajów funkcji, z których najliczniejsze wskazania dotyczyły w kolejności funkcji: handlowej (37% wskazań), łączącej z miejscami pracy (8%), mieszkaniowej (17%) oraz rolniczej (12%) i ratowniczej (12%), wskazywanych głównie przez mieszkańców wsi. Inne rodzaje funkcji, takie jak usługowa, edukacyjna, administracyjna i kulturalna, wymieniane były sporadycznie (5% i mniej). W ska-

li regionalnej, głównie w odniesieniu do aglomeracji łódzkiej, respondenci za najważniejszą funkcję gminy uznali zdecydowanie funkcję handlową (45% wskazań), łącznie ją jednoznacznie z istniejącym wielkim centrum handlowym (C.H. Ptak), w mniejszym stopniu z innymi punktami handlowymi (przede wszystkim z licznymi hurtowniami tkanin, zlokalizowanymi głównie w sołectwie Gospodarz). Funkcje handlowe wiązano ściśle z funkcją miejsca pracy (niecałe 20%). Funkcję komunikacyjną (około 15%) kojarzono jednoznacznie z istnieniem bardzo dobrych połączeń autobusowych z Łodzią, nie dostrzegając roli gminy jako obszaru tranzytowego i węzłowego dla południowej części aglomeracji. Relatywnie słabo eksponowano funkcję produkcyjną (13%), kojarząc ją jednak z istnieniem na terenie gminy licznych stosunkowo dużych firm produkcyjnych, co wynika z dość słabego udziału tych firm w zagospodarowaniu lokalnej siły roboczej. Podobnie mało mieszkańców wskazało na funkcje mieszkaniowe (9%), chociaż respondenci dostrzegają znaczny napływ nowych mieszkańców do ich miejsc zamieszkania i kojarzą ich z ludnością przybyłą głównie z aglomeracji łódzkiej. Na pytanie o funkcje gminy w skali kraju odpowiedziała mniej niż połowa respondentów (46%). Wśród tych, którzy udzielili odpowiedzi, 76% wskazało ponownie na funkcje handlowe, motywując swoją odpowiedź zasięgiem przestrzennego oddziaływania C.H. Ptak oraz ponadregionalnym znaczeniem handlu hurtowego tkaninami. Wymieniano również funkcję komunikacyjną, odwołując się w tym przypadku do przebiegających przez teren gminy dwóch dróg o zasięgu krajowym. Natomiast 12% respondentów uważa, że gmina Rzgów nie pełni żadnych istotnych funkcji o zasięgu krajowym.

Reasumując, mieszkańcy Gminy Rzgów wykazali wysoki poziom świadomości, odnoszący się do gospodarczych wartości swojego miejsca, wskazując jako podstawową funkcję handlową w każdym z analizowanych zakresów przestrzennych i potwierdzając wyniki uzyskane w badaniach z zastosowaniem wskaźników ekonomicznych.

Wnioski

Przeprowadzone badania pozwalają na sformułowanie wniosków o charakterze przedmiotowym i kilku hipotez teoretycznych. W odniesieniu do przedmiotu badania możemy stwierdzić, że:

- Rozwój funkcji tego miejsca i jej znaczenia (gminy) jest uwarunkowany przede wszystkim jego położeniem (w sąsiedztwie Łodzi, aglomeracji łódzkiej, w systemie dróg regionalnych i krajowych oraz w systemie regionalnego transportu publicznego) oraz heterogeniczną społecznością lokalną.
- Gmina jest miejscem dynamicznym pod względem rozwoju potencjału ludnościowego, a w konsekwencji i potencjału gospodarczego, co sprawia, że przemiany funkcji miejsca we wszystkich jej wymiarach (morfologicznym, ekonomicznym i społecznym) zachodzą tutaj bardzo szybko, różnicując przestrzeń gminy i jej mieszkańców na dwa podobszary (wiejski i zurbanizowany wiejski).
- Specyfika tego miejsca w aspekcie ekonomicznej funkcji miejsca polega na: wysokiej koncentracji podmiotów gospodarczych (57%) na terenach wiejskich, wyższej niż w mieście Rzgów (43%), wyższych nakładach inwestycyjnych na 1 mieszkańca w porównaniu ze średnią dla całej aglomeracji łódzkiej, wysokiej koncentracji przedsiębiorstw rolniczych oraz przedsiębiorstw ogrodniczych o funkcjach egzogenicznych, dobrze rozwiniętej bazie ekonomicznej w stosunku do liczby mieszkań-

ców, w której silnie dominuje funkcja handlowa z udziałem funkcji produkcyjnej o zasięgach regionalnym i krajowym.

- W społecznym aspekcie funkcji miejsca, który wyraża się sposobem jego postrzegania i wartościowania przez mieszkańców, gmina jest uważana, niezależnie od sołectwa zamieszkania i pochodzenia terytorialnego respondentów, za miejsce bardzo dobre do życia. Mimo silnych różnic w poziomie rozwoju społecznego (wykształcenia) zarówno mieszkańcy związani z tym obszarem od pokoleń (tradycyjne wsie), jak i ci, którzy osiedlili się stosunkowo niedawno, mają silne poczucie wspólnoty z ludźmi i przywiązania do miejsca (jest ono większe na obszarach wiejskich i nieco mniejsze w mieście Rzgów). Gmina jest miejscem, w którym zmiany społeczne polegają na procesach względnie harmonijnej adaptacji i asymilacji mieszkańców, których wyrazem są dobre stosunki społeczne oraz ogólna akceptacja procesu modernizacji funkcji ekonomicznych i morfologiczno-organizacyjnych. O tym, że gmina jest miejscem szczególnym dla mieszkańców, świadczyć może zarówno ich wiedza o położonych tutaj ważnych obiektach i miejscach wyznaczających historyczną tożsamość lokalną, jak i bardzo wysoki stopień świadomości dotyczący funkcji ekonomicznych obszaru i jego znaczenia w szerszym kontekście przestrzennym (regionalnym i ponadregionalnym).

W płaszczyźnie teoretyczno-metodologicznej i hipotetycznej badania pozwalają na następujące stwierdzenia:

- Obszar gminy Rzgów, leżący w strefie podmiejskiej Łodzi i Pabianic, zmienia się wraz z przekształceniami strukturalnymi tych miast. W związku z tym przestrzeń gminy formowana jest przez dwie grupy funkcji charakterystycznych dla strefy podmiejskiej – funkcji allochtonicznych i funkcji autochtonicznych (Maik 1985, Jakubczyk-Gryszkiewicz 1991).
- Grupa funkcji allochtonicznych kreuje miejsce przede wszystkim w aspekcie jego eksploatacji, a w konsekwencji także morfologii zabudowy i organizacji przestrzeni, a w dalszej kolejności również społecznych wartości. Funkcje te, jako wyraz przestrzenno-funkcjonalnej ekspansji Łodzi i Pabianic na tereny przylegające, są przyczyną szybko postępujących procesów urbanizacji w centralnej części gminy (pasmo rzgowskie), wzdłuż głównych arterii wylotowych z miast (sołectwa: Starowa Góra, Gadka Stara, Rzgów). W kategorii podmiotowej należą do nich najsilniej rozwinięte funkcje handlowe (np. C.H. Ptak, salony motoryzacyjne), funkcje produkcyjne, nowe funkcje mieszkaniowe, funkcje związane z komunikacją aglomeracyjną i krajową, a także funkcje rekreacyjno-wypoczynkowe i komunalne (np. stacja uzdatniania wody Kalinko). Grupa tych funkcji wpłynęła na wykształcenie się miejskich (m. Rzgów) i wiejskich miejsc zurbanizowanych, wyraźnie odbiegających swym charakterem społeczno-gospodarczym od pozostałych obszarów gminy (Jakubczyk-Gryszkiewicz, Marcińczak i Siejkowska 2010, Czapiewski 2010).
- Grupa funkcji autochtonicznych wynika przede wszystkim z materialnych treści przyrodniczych, dziedzictwa zagospodarowania oraz społecznych i biologicznych zasobów ludności od pokoleń związanej z tym miejscem. Grupa ta kreuje miejsca przede wszystkim w aspekcie morfologiczno-przestrzennym, którego najogólniejszym wyrazem są określone formy użytkowania, w aspekcie społecznym, stanowiącym efekt postrzegania otoczenia i jego wartościowania, oraz w aspekcie

eksploatacji – jako efekt inicjatyw ludności autochtonicznej. W grupie tej znajdują się przede wszystkim funkcje rolnicze, zarówno te tradycyjne, jak i wyspecjalizowane (ogrodnicze), funkcje mieszkaniowe – skupione w starych wsiach i Rzgowie, funkcje handlowe – hurtownie materiałów włókienniczych, inne funkcje produkcyjne i transportowe związane z potrzebami lokalnymi. Funkcje autochtoniczne decydują o wykształceniu się odmiennych od zurbanizowanych wielofunkcyjnych miejsc silnie nadal naznaczonych elementami wiejskości.

- Koncepcja funkcji miejsca stanowi dobrą płaszczyznę integracji podejścia funkcjonalnego, morfologicznego i humanistycznego na poziomie jednostkowych zjawisk osadniczych. Przyjęta koncepcja spełniła rolę kierującą proces poznania (metoda opisu obszaru) w sposób zadawalający, jak i była pomocna w sformułowaniu wyjaśnień i stawianiu hipotez.

Literatura

- Czapiewski K.**, 2010, *Koncepcja wiejskich obszarów sukcesu społeczno-gospodarczego ich rozpoznanie w województwie mazowieckim*, Studia Obszarów Wiejskich, 22, PTG, IGIPIZ PAN, Warszawa.
- Czarnecki A.**, 2009, *Rola urbanizacji w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa.
- Dziwonoński K.**, 1987, *Strefa podmiejska – próba ujęcia teoretycznego*, Przegląd Geograficzny, 59, 1–2, s. 55–63.
- Fedyszak-Radziejowska B.**, 2013, *Społeczności wiejskie: tożsamość, kapitał społeczny, wspólnotowe identyfikacje*, [w:] A. Rosner (red.), *Społeczne i kulturowe zagadnienia przemian na wsi polskiej*, IRWiR, Warszawa, s. 95–118.
- Jałowiecki B.**, 1984, *Funkcjonowanie systemu osadniczego Polski*, [w:] *Gospodarka przestrzenna Polski. Diagnoza i rekonstrukcja*, Wszechnica PAN, Ossolineum, Wrocław.
- Jażdżewska I.**, 1999, *Przemiany funkcjonalne i morfologiczne przestrzeni geograficznej wsi Rzgów w świetle metod numerycznych*, Szlakami Nauki, 28, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- Jażdżewska I.**, 2007, *Społeczno-ekonomiczne zróżnicowanie gmin wiejskich w województwie łódzkim*, Acta Universitatis Lodziensis, Folia Geographica Socio-Oeconomica, 8.
- Jerczyński M.**, 1973, *Zagadnienie specjalizacji bazy ekonomicznej większych miast w Polsce*, [w:] M. Jerczyński, L.F. Chavez, Z. Siemek (red.), *Studia nad strukturą funkcjonalną miast*, Prace Geograficzne IG PAN, 97, s. 9–127.
- Jerczyński M.**, 1977, *Funkcje i typy funkcjonalne miast (zagadnienie dominacji funkcjonalnej)*, *Statystyczna charakterystyka miast. Funkcje dominujące*, Statystyka Polski, 85, GUS, Warszawa, s. 20–73.
- Gryszkiewicz J., Marciniak Sz., Siejkowska A.**, 2010, *Dynamika i skutki procesów urbanizacji w regionach miejskich po 1990 na przykładzie regionu miejskiego Łodzi*, Wydawnictwo UŁ, Łódź.
- Jakóbczyk-Gryszkiewicz J.**, 1991, *Zróżnicowanie urbanizacji wsi w strefie podmiejskiej Łodzi*, Acta Universitatis Lodziensis, Folia Geographica, 13, Łódź.
- Kempny M.**, 1985, *Koncepcja potrzeb w funkcjonalizmie Malinowskiego*, [w:] M. Flis, S. Paluch (red.), *Antropologia społeczna Bronisława Malinowskiego*, PWN, Warszawa.
- Komornicki T., Śleszyński P.**, 2009, *Typologia obszarów wiejskich pod względem powiązań funkcjonalnych i relacji miasto-wieś*, [w:] J. Bański (red), *Analiza zróżnicowań i perspektywy rozwoju obszarów wiejskich w Polsce do 2015 roku*, Studia Obszarów Wiejskich, 16, PTG, IGIPIZ PAN, Warszawa, s. 9–37.

- Maik W.**, 1988, *Rozwój teorii regionalnych i krajowych układów osadniczych*, seria Geografia 37, UAM, Poznań.
- Maik W., Stachowski J.**, 1995, *Preteoretyczne modele pojęciowe w geografii społecznej i ich rola w budowie teorii i wyjaśnianiu zjawisk społeczno-przestrzennych*, Acta Universitatis Lodziensis, Folia Geographica, 19, Łódź.
- Maik W.**, 1985, *Charakterystyka strefy podmiejskiej w kategoriach funkcjonalnych. Próba rekonstrukcji modelu pojęciowego i metody badawczej*, [w:] S. Liszewski (red.), Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica, 5, Łódź.
- Michalska-Żyła A.**, 2010, *Psychospołeczne więzi mieszkańców z miastem. Studium na przykładzie Łodzi*, Uniwersytet Łódzki, Łódź.
- Milewska-Osiecka K.**, 2010, *Nowe budownictwo mieszkaniowe aglomeracji łódzkiej – zróżnicowanie i struktura przestrzenna*, Wydawnictwo UŁ, Łódź.
- Plit F.**, 2005, *Paul Vidal de la Blache – krajobraz – obraz i geograficzna metoda jego interpretacji*, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, 4, Sosnowiec, s. 26–31.
- Pilichowski A.**, 2005, *Presja miejska na obszary wiejskie. Perspektywa socjologiczna*, [w:] Jażdżewska (red.), XVIII Konwersatorium Wiedzy o Mieście, Współczesne procesy urbanizacji i ich skutki, Wydawnictwo UŁ, Łódź, s. 101–110.
- Rembowska K.**, 2006, *Tożsamość jako czynnik rozwoju lokalnego i regionalnego*, [w:] A. Jewtuchowicz, A. Suliborski (red.), *Przestrzenne zróżnicowanie procesów transformacji społeczno-gospodarczej w regionie łódzkim*, Wydawnictwo UŁ, Łódź, s. 71–84.
- Rykiel Z.**, 1999, *Przemiany struktury społeczno-przestrzennej miasta polskiego a świadomość terytorialna jego mieszkańców*, Prace Geograficzne, 170, IG i PZ PAN, Warszawa.
- Straszewicz L.**, 1954, *Strefa podmiejska Łodzi*, Przegląd Geograficzny, 26, 4, s. 182–197.
- Straszewicz L.**, 1957, *Problemy rolnicze strefy podmiejskiej Łodzi*, Przegląd Geograficzny, 29, 1, s. 87–100.
- Suliborski A.**, 1983, *Niektóre problemy badań funkcji miast w świetle podstawowych założeń koncepcji systemowej*, Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica, 10.
- Suliborski A.**, 1994, *Genetyczno-systemowe ujęcie funkcji i struktury funkcjonalnej miast*, [w:] M. Koter, J. Tkocz (red.), *Zagadnienia geografii historycznej osadnictwa w Polsce. Materiały konferencyjne*, Toruń-Łódź.
- Suliborski A.**, 2001, *Funkcje i struktura funkcjonalna miast. Studia empiryczno-teoretyczne. Komentarz do zbioru monotematycznych publikacji stanowiących rozprawę habilitacyjną*, Uniwersytet Łódzki, Łódź.
- Suliborski A.**, 2003, *Koncepcja funkcji miejsca w badaniach zróżnicowania społeczno-gospodarczego regionu miejskiego*, [w:] I. Sagan, M. Czepczyński (red.), *Wymiar i współczesna interpretacja regionu miejskiego*, Katedra Geografii Ekonomicznej UG, Gdańsk.
- Suliborski A.**, 2010, *Funkcjonalizm w polskiej geografii miast: studia nad genezą i pojęciem funkcji*, Uniwersytet Łódzki, Łódź.
- Szajnowska-Wysocka A.**, 1995, *Podstawy zorganizowania miast konurbacji śląskiej*, Uniwersytet Śląski, Katowice.
- Werwicki A.**, 2000, *Handel targowiskowy aglomeracji łódzkiej na tle jego znaczenia ogólnopolskiego w latach 1994–1997*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- Wójcik M.**, 2008, *Przemiany społeczno-gospodarcze wsi aglomeracji łódzkiej w okresie transformacji ustrojowej*, Uniwersytet Łódzki, Łódź.
- Wójcik M.**, 2010, *Zmiany funkcji obszarów wiejskich w województwie łódzkim w ujęciu koncepcji bazy ekonomicznej (1999–2007)*, [w:] M. Wójcik (red.), *Studia nad bazą ekonomiczną miast*

i rynkiem pracy w województwie Łódzkim, Karpacki Instytut Rozwoju Regionalnego w Nowym Sączu, Zakład Geografii Regionalnej i Społecznej UŁ, Nowy Sącz-Łódź, s.57–69.

Wójcik M., Walkiewicz D., 2010, *Integracja łódzkiego obszaru metropolitalnego w świetle rozwoju systemu transportowego*, [w:] A. Jewtuchowicz, M. Wójcik, (red.), *Łódzka metropolia. Problemy integracji gospodarczej*, Uniwersytet Łódzki, Łódź, s. 193–211.

Wójcik M., 2012, *Geografia wsi w Polsce. Studium zmian podstaw teoretyczno-metodologicznych*, Uniwersytet Łódzki, Łódź.

Wójcik M., 2013, *Przemiany społeczno-przestrzenne osiedli wiejskich. Studium przypadku Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego*, Wydawnictwo UŁ.

Ziętara W., 2009, *Miary wielkości gospodarstw i przedsiębiorstw rolniczych*, [w:] *Rocznik Nauk Rolniczych*, seria G, 96, 4, s. 267–276.

Summary

The article concerns the area of urban and rural commune of Rzgów, which neighbours Łódź in the south. The main aim of the research is the application of the “function of the place” conception and its empirical particularisation in the analyses of a specific multipurpose rural area located within the suburban area of a large city. The function of the place conception constitutes a platform of integration between the functional, morphological and humanistic approaches at the level of individual settlement. The category of place, interpreted from the viewpoint of people’s needs, and not only the economic and spatial dimensions of localisation seems to be in this case of key importance. This conception does not only aim at ordering and determining the research procedure, but also plays a heuristic role, i.e. it supports discovering facts and connections between them, which in turn leads to formulating explanations and new hypotheses. Ordering of the research procedure with reference to the commune’s area under analysis requires identification of three main aspects (dimensions) of place’s function: its form, exploitation and social meaning. The research has been conducted from three spatial perspectives: local (the area of commune), meso-regional (the agglomeration of Łódź) and macro-regional (Poland). The author has paid particular attention to the local scale – the commune of Rzgów within its administrative borders. The conclusions reached, refer to the research subject itself (Poland), yet they are also theoretical in character. A commune is a dynamic place and due to ongoing processes can be divided into subareas (rural and urbanised rural). Two groups of functions – allochthonic and autochthonic – play a decisive role in these transformations. The former has had an influence on the establishment of urban (the town of Rzgów) and urbanised rural places. The latter, on the other hand, decides upon formation of multipurpose places with strong rural attributes.